

Morda potrebna bolj kot nekoč

Slovenska matica *Materni jezik izginja iz src in zavesti ljudi, ob okroglem jubileju opozarja tajnica in urednica Ignacija Fridl Jarc*

»Ustanovitev Slovenske matice 4. februarja 1864 je bila veličasten dogodek v slovenski zgodovini, ki je povezal vse tedanje narodnobuditeljske težnje in pomembno prispeval k utemeljitvi slovenskega knjižnega in znanstvenega jezika,« je pred današnjo slavnostno akademijo ob 160. obletnici te ustanove dejala njena tajnica in urednica Ignacija Fridl Jarc.

PETER RAK

Slovenska matica je bila ustanovljena leta 1864 s prostovoljnimi prispevki izobražencev, trgovcev in podjetnikov z namenom, da bi v slovenskem jeziku tiskala zahtevnejša dela z različnih področij, dvigovala raven izobraženosti in znanja ter ustvarjala slovensko izrazoslovje za različne stroke. Takratna Avstrija je podpirala ustanavljanje tovrstnih združb, o čemer priča tudi osebni prispevek cesarja Franca Jožefa za njeno ustanovitev v znesku 500 goldinarjev. Prvi vrhunec je Matica doživela na začetku stoletja, ko so njene knjige izhajale v visokih nakladah in je vzdrževala stike z univerzami in akademijami od Londona do Sankt Peterburga.

Med prvo svetovno vojno je prišla v spor z oblastjo zaradi izdaje knjige o ravnanju avstrijskega vojaštva v anektirani Bosni, zato je bila njena posest konfiscirana. Med obema vojnoma je nadaljevala delo in pomagala ustanoviti Slovensko akademijo znanosti in

umetnosti. Med drugo svetovno vojno je bilo njeno delo z odlokom nemške uprave ustavljeno, spet zaradi knjižnih izdaj, med njimi geografske monografije *Slovenija*. Po vojni se je s težavo postavila na noge, novim oblastem se je zdela preveč »konservativna«, vendar je le prevladalo stališče, da je Slovensko matico treba obdržati in njeno delo subvencionirati.

Mnogi tajniki so bili zgolj administrativni uradniki, številni pa so sodelovali pri usmeritvah in programu ustanove. Med pomembnejšimi je bil že prvi tajnik Fran Levstik, sicer pesnik, pisatelj in kritik, med obema vojnoma Juš Kozak in Josip Vidmar, po drugi vojni omenimo Franceta Bernika in Stefana Barbariča ter seveda pisatelja Draga Jančarja, ki je to funkcijo opravljal od leta 1981 do upokojitve leta 2016. Danes je Slovenska matica znanstvena in kulturna institucija, ki prireja znanstvene posvete o najrazličnejših problemih slovenske kulture in družbe ter njene prihodnosti. Hkrati je založba, ki skrbi za izdajanje kvalitetnih izvornih del ter prevodov humanistike, družboslovja, naravoslovja, medicine in tehnike.

Izguba čuječnosti

Po besedah Ignacije Fridl Jarc je bila Matica ustanovljena v času, ko nismo imeli šol

v slovenskem jeziku, ko so vsi slovenski študenti odhajali študirat v tujino, zato ni bilo slovenskih učbenikov in znanstvenih knjig in nismo imeli razvite slovenske strokovne terminologije za posamezne znanstvene panoge. »Pred zgolj 160 leti smo se morali boriti za to, da se lahko izobražujemo in beremo v svojem maternem jeziku. Slovenska matica je dala pobudo za ustanovitev slovenske univerze in Slovenske akademije znanosti in umetnosti, predala je vse svoje bogato, dragoceno knjižno gradivo današnji Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani, odkupovala rokopise in postavljala spomenike znamenitim slovenskim književnikom,« je poudarila.

»Danes, ko imamo na desetine znanstvenih institucij in na stotine nevladnih organizacij na področju kulture, nikakor nazadnje pa tudi svojo državo Slovenijo, se marsikdo vpraša, čemu Slovenska matica v sodobnem času. A morda je v tem trenutku potrebna bolj kot nekoč, kajti slovenski človek je zaradi vseh teh udobnosti in ugodnosti izgubil čuječnost. Samoumevno se nam zdi, da bodo drugi in zakoni skrbeli za ohranjanje naše kulturne in narodne identitete, našega jezika, tudi naše usode in države. Materni jezik tako izginja iz src in zavesti ljudi, z njegovim izginjanjem pa se začneja umiranje našega naroda,« je opozorila.

Zato po njenih besedah Slovenska matica

Slovenska matica danes kliče našo družbo k budnosti o izginjanju slovenstva na vseh celinah sveta, nevarnosti redukcije slovenske jezikovne norme na splošno-sporazumevalno javno rabo.

IGNACIJA FRIDL JARC

»danes kliče našo družbo k budnosti o izginjanju slovenstva na vseh celinah sveta, nevarnosti redukcije slovenske jezikovne norme na splošno-sporazumevalno javno rabo, k temu, da umetnost ni in ne sme biti v imenu ustvarjalne svobode posameznika zaprta za ozke zidove individualnih domislic, ki nikogar ne nagovorijo in ne zanimajo, da znanost ne sme ostati ujeta v drobnjakarsko proučevanje posamičnih dreves, od katerih ne vidi gozda, da morata kultura in znanost komunicirati z najširšo javnostjo. Slovenska matica je nekakšen most, ki vse povezuje v enoten slovenski kulturni prostor, in ta sega vsepovsod tja, kjer se govori, misli in dela slovensko.«

Danes dopoldne bo v prostorih Slovenske matice slavnostna akademija, tej bo popoldne sledil literarni večer, v nedeljo pa bo v Viteški dvorani v Križankah koncert, na katerem bodo podelili tudi nagrade mladim pesnicam in pesnikom, ki so bili izbrani na natečaju za najboljšo pesem ob jubileju Slovenske matice.

»Samoumevno se nam zdi, da bodo drugi in zakoni skrbeli za ohranjanje naše kulturne in narodne identitete, našega jezika, tudi naše usode in države,« je dejala Ignacija Fridl Jarc.